

PSIXOLOGIYADA SHAXSNI O'RGANISH NAZARIYASI**Abdulazizova Nilufar****Andijon davlat pedagogika instituti,
pedagogika fakulteti, psixologiya yo'nalishi talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20067692>****ANNOTATSIYA**

Ushbu ilmiy maqolada psixologiyada shaxsni o'rganishning asosiy nazariy yondashuvlari chuqur tahlil qilinadi. Shaxs tushunchasining ilmiy mohiyati, uning shakllanishi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi biologik, ijtimoiy va faoliyat omillari yoritiladi. Maqolada psixoanalitik, bixevioristik, kognitiv, psixososial va faoliyat nazariyalari asosida shaxs rivojlanishining ilmiy talqini beriladi.

Kalit so'zlar: Shaxs, psixologiya, shaxs rivojlanishi, psixik jarayonlar, ong, xulq-atvor, ijtimoiy muhit, faoliyat, idrok, sezgi, xotira, tafakkur, nutq.

ANNOTATION

This scientific article provides an in-depth analysis of the main theoretical approaches to studying personality in psychology. It highlights the scientific essence of the personality concept, as well as the biological, social, and activity-based factors influencing its formation and development. Based on psychoanalytic, behaviorist, cognitive, psychosocial, and activity theories, the article offers a scientific interpretation of personality development.

Keywords: Personality, psychology, personality development, mental processes, consciousness, behavior, social environment, activity, perception, sensation, memory, thinking, speech.

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье проводится глубокий анализ основных теоретических подходов к изучению личности в психологии. Освещаются научная сущность понятия личности, а также биологические, социальные и деятельностные факторы, влияющие на её формирование и развитие. В статье дается научная интерпретация развития личности на основе психоаналитической, бихевиористской, когнитивной, психосоциальной и деятельностной теорий.

Ключевые слова: Личность, психология, развитие личности, психические процессы, сознание, поведение, социальная среда, деятельность, восприятие, ощущение, память, мышление, речь.

Kirish

Shaxs psixologiyaning eng murakkab va markaziy tushunchalaridan biri hisoblanadi. U insonning ijtimoiy hayotda tutgan o'rni, xulq-atvori, ichki psixik jarayonlari hamda individual xususiyatlarini o'zida mujassam etadi. Shaxsni o'rganish masalasi psixologiya fanida uzoq yillardan beri dolzarb bo'lib kelmoqda, chunki har bir insonning rivojlanishi, uning jamiyatdagi o'rni va faoliyati aynan shaxs sifatida shakllanish jarayoni bilan bog'liq. Psixologiyada shaxsni o'rganish turli nazariy yondashuvlar asosida amalga oshiriladi. Jumladan, psixoanalitik, bixevioristik, kognitiv, psixososial va faoliyat nazariyalari shaxs rivojlanishini turlicha izohlaydi. Ushbu nazariyalar shaxsning shakllanishida biologik omillar, ijtimoiy muhit, tarbiya hamda faoliyatning o'rni qanday ekanini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

"Bugungi kunda yurtimizda inson qadri, uning bilim olishi, erkin fikrlashi va har tomonlama rivojlanishi eng ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Jamiyat taraqqiyoti avvalo

barkamol shaxs tarbiyasi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bois ta'lim va tarbiya tizimini rivojlantirish, yosh avlodning intellektual va ma'naviy salohiyatini oshirish davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biridir.”

Adabiyotlar tahlili

Shaxs psixologiyasi bo'yicha ilmiy adabiyotlarda turli yondashuvlar mavjud. Klassik psixoanalitik, bixevioristik, kognitiv va faoliyat nazariyalari shaxs rivojlanishini turlicha izohlaydi. Z. Freyd shaxsni ongsiz instinktlar bilan bog'lagan bo'lsa, J. Uotson va B. Skinner xulq-atvorni tashqi muhit ta'siri natijasi deb hisoblagan. J. Piaje va J. Bruner esa bilish jarayonlariga asoslangan kognitiv yondashuvni ishlab chiqqan. Shuningdek, E. Erikson shaxs rivojlanishini butun hayot davomida davom etuvchi psixososial jarayon sifatida talqin qiladi. A.N. Leontyev esa shaxsni faoliyat mahsuli sifatida ko'rib chiqadi.

Asosiy qism

Psixoanalitik yondashuv. Sigmund Freud shaxsni uch tuzilma orqali izohlaydi: Id (instinktlar), Ego (muvozanat), Superego (axloqiy nazorat). Uning fikricha, shaxs xulqining asosiy qismi ongsiz jarayonlar bilan belgilanadi. Bixevioristik yondashuv. John B. Watson va B.F. Skinner shaxsni tashqi xulq-atvor orqali tushuntiradi. Shaxs — bu o'rganilgan xulq-atvorlar yig'indisi bo'lib, u mukofot va jazo orqali shakllanadi. Kognitiv yondashuv. Jean Piaget va Jerome Bruner shaxsni bilish jarayonlari (idrok, tafakkur, xotira) orqali tushuntiradi. Shaxs rivojlanishi bosqichma-bosqich kechadi. Psixososial yondashuv. Erik Erikson shaxsni butun hayot davomida rivojlanadigan tizim deb qaraydi. Har bir yosh davrida psixologik inqirozlar mavjud bo'lib, ular ijtimoiy muhitda hal etiladi. Faoliyat nazariyasi. Alexei Leontiev fikricha, shaxs faoliyat jarayonida shakllanadi. Yetakchi faoliyat (bolalikda o'yin) shaxs rivojlanishining asosiy omilidir.

Adabiyotlar metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda shaxs psixologiyasiga oid ilmiy adabiyotlarni o'rganishda nazariy tahlil, qiyosiy tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Turli psixologik yo'nalishlar (bihevizizm, psixoanaliz, gumanistik va kognitiv yondashuvlar) vakillarining shaxs haqidagi qarashlari solishtirildi.

Shuningdek, kontent-tahlil orqali adabiyotlardagi asosiy tushunchalar (shaxs, temperament, xarakter, motivatsiya) ajratib olindi va tizimli yondashuv asosida umumiy xulosalar shakllantirildi.

Takliflar va muhokamalar

Turli nazariyalar shaxsni turlicha izohlasa ham, ularning barchasi quyidagi umumiy xulosaga keladi: shaxs rivojlanishi murakkab jarayon, biologik va ijtimoiy omillar birgalikda ta'sir qiladi, faoliyat shaxs shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayonida individual yondashuvni kuchaytirish, bolalarda faoliyat (o'yin, muloqot) orqali rivojlanishni qo'llab-quvvatlash, psixologik diagnostika usullarini keng qo'llash va oilaviy muhitni sog'lom psixologik sharoitga aylantirishi.

Xulosa

Psixologiyada shaxsni o'rganish turli nazariy yondashuvlar orqali amalga oshiriladi. Psixoanalitik, bixevioristik, kognitiv, psixososial va faoliyat nazariyalari shaxs rivojlanishini turlicha izohlasa-da, ularning barchasi shaxs shakllanishida biologik omillar, ijtimoiy muhit va faoliyatning muhim rolini tasdiqlaydi. Umuman olganda, shaxs murakkab tizim bo'lib, uni to'liq tushunish uchun barcha nazariyalarni kompleks yondashuv asosida o'rganish zarur. Shaxs

rivojlanishida: ichki psixik jarayonlar, tashqi muhit va faoliyat birgalikda ta’sir ko’rsatadi. Shuning uchun shaxsni to’liq tushunish uchun barcha yondashuvlarni kompleks o’rganish zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning ta’lim tizimi bo‘yicha chiqishlari [2020–2023]
2. G‘oziev E.G. Umumiy psixologiya. — Toshkent, 2010.
3. Karimova V.M. Psixologiya. — Toshkent, 2012.
4. Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika. — Toshkent, 2019.
5. Skinner B.F. Science and Human Behavior. — 1953